

„Droschak“

ORIANNE

de la Fédération

Révol. L. rousinène.

Adresse:

REDACTION DU JOURNAL

„Droschak“

GENÈVE (SUISSE)

„ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԳԱԶՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ“ ՕՐԳԱՆ

Հ. Յ. Գ Ա Շ Ն Ա Կ Ց Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

Վ Ե Յ Ե Ր Ո Ր Ի Ը Ն Կ Հ Ա Ն Ո Ւ Ր Ժ Ա Ղ Ա Վ Ի Ն
Ո Ր Ո Շ Ո Ւ Մ Ն Ե Ր Ը

(ԱՄՓՈՓՈՒՄ ԵՒ ՔԱՂԱՍԻՔԻՆԵՐ)

Եւրոպական Ընդհանուր Ժողովին որոշման համաձայն, Զւրգ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարեր 1911 տարւան մէջ Ըրտայամ ցրեցան հրահրագրերը և ժողովը տեղի ունեցաւ 1911 սեպտեմբեր 17-էն մինչև սեպտեմբեր 17, նոյեմբեր 17-էն հաշտով օրական երկու, ընդամենը 50 նիստ Օրակարգի գլխաւոր խնդիրներուն:

Ցեղեկագրերու ընթերցումէն և բերանայի զեկայցներէն ետք, ժողովն առաջ վիճարանութիւններուն և առաջ որոշումներ, որոնցմէ կը բաղկանայ հետևեցողքայինները:

II. ԱՅՈՒՏԱՆՈՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱԲԱՎԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ընդհանուր Ժողովը նկատելով
որ մեր կուսակցութեան պիտաւոր խարխիսն է հայ աշխատաւորութիւնը,

որ աշխատաւորութիւնը (գիւղացի, բանւոր, արհեստաւոր և այլն) կազմակերպւելով հանգրծ իր անստանալի շահերուն շուրջ մտնալու չէ երբեք թէ մերինն պէտ յետաձայն հասարակութեանց մէջ անստանալի պայքարը կարելի չէ անուշախոզ վախճանի մը հասցնել առանց միջնու բազարական ուժգին պայքար մը պետական և ազգային մշակոյթի լայն բարենորոգումներու համար,

որ պրոպագանդը բանաւոր թէ գրաւոր, պէտք է որ կատարի հնարաւոր եղանակն չափ ուժերու ինչպիսի անստանութեամբ, իսկ այդ անստանութեան ամենէն բարձր աստիճանին կարելի է հասնիլ ազգային միջավայրի մէջ, ուր կը տիրէ համանմանութիւն մը ինչպիսի հոգեբանութեան և զբոսացման աստիճաններու:

որ հայերուն ընտանեկան բազմացելու և բազմալեզու միջավայրերուն մէջ սակաւին կը տիրեն ազգային խոր հակամարտութիւններ և փոխազդած անվստահութիւններ—երևոյթ մը, որ կազմակերպութիւններու ներքը կը զատնէ անխուսափելի ընդհարումներ փորձամանութիւններու և մեծամասնութիւններու միջև, կազմալուծելով վարչական մարմինները նորանիլ միութիւններուն:

որ նման բաղիւններ անվերջ տեղի պիտի ունենան այն պարագային, երբ հայ աշխատաւորութեան մէջ ևս առաջ գան կուսակցական բաժանումներ,

որ հայ աշխատաւորութեան շահերը կրնան իրապէս բարգաւաճիլ այն պարագային միայն երբ զբացի ժողովուրդներու մէջ և կազմակերպւած կ'ըլլան աշխատաւորական տարիքը ու երբ միջազգային բազմազան աշխատաւորութիւնը իր համերայն ճիգերը կ'ուզէ ընդհանուր թշնամիներուն՝ աւստանալի թիւն և կ'ապրէ աւելի զմիջոցով,

որ հայ ընկերակցական մասաւորութիւնը, իբր անկէն գիտակցի և պարագաւոր թափք մը Երբեք միջոցով մէջ, պարտի իր ուժերուն ներքո չափով զեկավար հանգրծանալ ընտանեկան ազգերու աշխատաւորութեան:

- Վ որ ոչ էր,
1) Աշխատաւորական կազմակերպութիւնները դնել ազգային և կուսակցական գտնուիլ վրայ, իսկ ուր ամենարժէք է առաջ, առատապէս կամ զմեծ միջազգային՝ անկուսակցական տեսակէտի վրայ, Բոլոր աշխատաւորական կազմակերպութիւնները ամպայման պարտոմ հասնալ իր շահերուն և միջազգայնաբար գործել տնտեսական մեծ մարկներու մէջ (գործադուլ, պոլստո կայլմ):

Ծանոթ.—) Ընդ մտալով իր բոլոր մտաւոր անախմբներուն կը յանձնարէ արհեստակցական (սեփական) գործունէութեան ապարտելի մէջ նախապատմութիւն սալ պայմանի մեծամասնութեան, որով հասնանքս են և կրնան իրագործիլ մասակցող ապարտաւորներու զանկում,

ը) Շքանային պագ. ժողովներ նրանցներ կը մակնի իրենք արքանի աշխատանքական գործունէութեան համար, հիմանելով այս որոշումներուն վրայ եւ յարմարեցնելով ասոնք իրենց եղակուն վարակներուն:

2) Ծնածողուն պրօպագանդ մղել ընկալակից ազգերու աշխատակրթութեան մէջ, կազմակերպել ամոնցով միութիւններ, ի հարկին հրատարակել գրքոյկներ աշխատակրթական հարցերու մասին՝ Քիւրք եւ քիւրք եւ այլ տեղեկամ լեզուներով, խրախուսել եւ շնամբ պատրաստել ընկերվարական ոգինով տողերան մտակորակամ տարներ, որպէս զի առաջնկային ամոնք կարեմամ ստամոնել ղեկավարութիւնը իրենց նամագրի աշխատակրթներու դասին:

Բ. Թ Ի Ի Բ Է Ի Է

Տ Ո Ղ Ա Չ Ե Տ Ի

Նկատելով որ համիդեան ռեֆորմն սակ հայաբնակ նահանգներուն մէջ, յատկապէս 1890-էն ի վեր արդիւր բռնութեան, աշտուութեան, օրինական խարդախութիւններու եւ օրէնքի շէյ մեկնաբանութեանց շնորհիւ, հայ հողագործը գրիւնեցաւ իր ապրուստի էն անհրաժեշտ միջոցէն—հ ս գ է ն, որուն հետեւանով, ինչպէս նաև այլ յարակից պահանջներով հայ աշխատակրթութեան աստու մասը հարկադրան եղաւ իր արտիկան հասոյթին մեծագոյն մասը այս կամ այն ձևով լեցնելու հարստահարիչներու ե վաշխառուներու գրպանը:

Հաստատելով որ համիդեան բացառիկ բռնութիւններէն արագօրէր արտասահման ապաստանան ասանեակ հաղարկելով հայեր, ասրիներ շարունակ թշուա կեանք մը քաշքշէլե կար, այսօր երբ սահմանադրական ռեֆորմն ապահովան էլ վերագաւանան իրենց հայրենիքը, գրաւուան էլ գաննել իրենց հողերը այլևայլ հարստահարիչներէ: որոնք յենան իրենց բիրտ ուժին կամ օրինական խարդախութիւններու՝ կը մերժեն հայ աշխատակրթութեան յաննել իր օրինական սեփականութիւնը:

Ազգացուան համարելով թէ աւաստանան մեջդրներով ընցան հայաբնակ նահանգներուն մէջ, հարստահարիչները հողը յափշտակեան են ո՛չ թէ իրենց պետերներու համար այդ հողերը մշակելու, այլ անոնց վրայ բնակեցնելու եւ շահագործելու համար միջիշտ քերտեր ու հայեր, և հոն կուան մը ստեղծելե կար: հետագայէն իրենց բռնութիւնները տարածելով՝ տիրուեցաւ համար շրջկայ գիւղերուն:

Դիտելով որ Կովկասի ոռու իշխանութիւններէն իրենց գողութեան կամ աւազակային արարքներուն համար հաշուած ասրեր, Թիւրքիա ապաստանելով կը շահագործեն ի ս շ մ գ ա թ թ կ մ ի անունը, օգտուելու համար առ այդ Թիւրք կառավարութեան ընծայած մեծամեծ գիւրթութիւններէն:

Թէ մինչ այդպիսի փախտականներու հողերը ոռու կառավարութեան կողմէ բացառապէս կը արտին ոռու գաղթականներու, Թիւրք կառավարութիւնը գանոնք կը տեղաւորէ ո՞րպէս կամ մահլիճ հողի՞ պատրաստի սակ հայկական հողերու վրայ, զանց ընելով Գիլիստի Կովկասի գաղտնիք եւ խոյս տալով հողաշտու մահմանական պիւղերի, որոնք հանգեղ տրեկ իտլաշներ անկարող պիտի գանուէին գործագրելու այն բոլոր ապօրինութիւնները, որոնք անհանդուրժելի բըծ են զիրենք հայաբնակ գիւղերուն մէջ:

Ընշտելով որ օսմանեան հողային օրէնքներուն համաձայն հողը օգտագործելու իրաւունքը վերապահուան է զայն մշակողին, միջոցեւ վերին 30 տարւան մէջ հայ գիւղացիներուն հողերը յափշտակուան են կամ բռնութեամբ, կամ օրինական խարդախութիւններով եւ կամ մահման սպանուելիք սակ հարկագրելով գանոնք թողելու իրենց հողերը եւ հեռանալու երկրէն:

Մասնանիշ ընելով միւսգամայն, թէ ինչպէս անցեալին մէջ նոյնպէս եւ այժմ գիւղաւած բոլոր զեղծուածներն ու ապօրինութիւնները արդիւնք են կառավարական պաշտօնեաներու աշտուութեանն ու անարարիչութեանը, և առ աստիճան մը ևս կը շեշտուի շնորհիւ այն պարագային, որ պաշտօնութիւնը մեծաշնորհ են եւ իսլամ ասրերն:

Հաստատապէս համոզուած որ—թէ իր տրտակարգ միջոցներով չգործանելն համիդեան բացառիկ քնշուածներուն արդիւնք եղող այս անօրինակ գրիւնեքերը,— հայ ժողովրդին համար մեծան աստ ըլ պիտի մնայ Սահմանադրութեան աւետած բարիքները, և աստիճան մը ևս պիտի խրախուսուին բոլոր յափշտակիչներն ու զեղծարարները՝ գործելու նորանոր ապօրինութիւններ, Վ՛որ շ է. հողաւ զէճի լսւծ մ ան ձեռն արկե ի ռ. ա տ ն ե, ի բ որ ղ կ ե մ գ ա ս կ գ ռ ը ը ր, ս է ն ե ն ա լ հ ե ս ու ե ա լ կ ե ս ե բ ր .

1) 1890-էն սազին կատարուած հողային եւ յարակից գրաւութիւնները հաշակել սակ իբր արդիւնք հայութեան դեմ ուղղուած բռնութիւններու ե քաղաքական բացառիկ հայանաբններուն հետևարար 1890-ին գոյութիւն ունեցող հայ հողային-ըրային սեփականութեան status quo-ի վերահաստատումը նկատել սահմանադրական կառավարութեան արգարամտութեան ե իթիթհասարայանագրական համընթացութեան կարևոր պայմաններէն մէկը:

2) Հողավէճը լուծել սակ վարչական եղանակով ե խառն յանձնաժողովներու միջոցով: յենելով օսմանեան հողային օրէնքներուն ե անոնցին բղեղող քրտուցիչ ռուսաբնութիւններուն վիճիկ հողերու ե շրերու նկատմամբ սեփականութեան իրաւունքը ճանշուող հին վաւերաթուղթերը ներկայացողներ, համաձայն 1909 (1829) օգոստոս 27 ղետական Խորհուրդի որոշման:

3) Հալածանքներու երեսէն արտասահման փախած կամ ցրուան ե Սահմանադրութենէն ետք իրենց բնագաւառը վերագործող հայերուն ընծայել գրամական բոլոր այն օժանդակութիւնները ե սպահարկութեան արտօնութիւնները՝ որոնք վերապահուան են եղեր մինչև այժմ իսլամ գաղթականներուն:

4) 1890-էն սազին հայ հողերու վրայ հաստատուած իսլամ գաղթականները փոխարարել սակ ուրիշ ազատ վայրեր: Իսլամ գաղթականները այսուհետև տեղաւորել Գիլիստի կամ ուրիշ հողաշտու շրջաններ, զանոնք բնակեցնելով 8 ժամէն ոչ մաս հայաբնակ գիւղերուն:

Ցատկ.—Ազատ հողեր Եսէլու ասն իբր: այլ պիտի չկնայի գիւղերու արտակրթիցը, անտուներ, ասրեր, ինչպէս նաև արտանք քափուի սրղէն մակաւղ արհերը:

5) Հայ գիւղիկէն հեռացնել բոլոր այն բռնակալ

Ժողովը կը հանձնարէ միանգամայն.

Կթէ հակառակ բարձր մեր անկեղծ ջանքերուն՝ ապագային ևս անկարելի ըլլայ հայ կուսակցութիւններու ամբողջին հետ համերաշխութիւն պահպանել — յամենարարին դաշնակցական մարտիմտերուն զիջ մասնակի համերաշխութեամ և գործակցութեամ մտնել տեղական վրաստանիկ խումբերու մեծ գործնական այլևայլ ծնունդներու շուրջը:

Ժողովն այն համոզում ունի, թէ համերաշխութեան ձեռնարկներու ձախողելու պարագային՝ միջկուսակցական կռիւններու վերջ տալու լուսագոյն միջոցն է՝ անստեղծ հակառակորդներու յարձակումները, չէղբարութեան դասապարտելով բոլոր այն տարրերը, որոնք զրգուած կուսակցական անձուկ տեսակէտներէ ու շահերէ միայն աւելանալուօրէն կռիւններ կ'արձարեն հանրային կեանքին մէջ:

Գ. Թ Ա Ւ Ս Ի Ա

Ընդհանուր Ժողովը նկատելով, որ Երբէք Ընդհ. Ժողովէն ետք զգալի փոփոխութիւն մը տուալ չէ եկած Ռուսիոյ քաղաքական կացութեան մէջ:

Կ'որոշէ իր ուժի մէջ պահել նախորդ Ընդհ. Ժողովին որոշումը, որ էր.

Պետական տանջով թէ Ռուսիոյ մէջ միապետական ուժի մը՝ որ յենած է ազնւական հողատէրերու և խոշոր բուրժուազիայի վրայ ու կը շահագործէ աշխատուոր խաւերը և քաղաքացի միջակ դասը՝ վաղուց համապատասխաներ երկրին քաղաքական ու անտեսական հասունութեան:

Պիտակցելով, որ բարաքին բարգոյթիւններու և ներքին յեղափոխութեան ճնշման տակ 1905-ին յայտարարած սահմանազրուցիւնը ընդհիմապէր տարբերու տաքսիբային սխալներուն շնորհիւ (ներքին երկպառակութիւն, ժարտական ուժի անարութիւն), յետագային եւազեա խափառեցաւ, ու այսօրեան Պետական Գուման կը հանդիսանայ միայն իրեն նպատաւոր միջոց ու քոչ փրկելու կառավարութեան գիրքը թէ՛ ներսը և թէ՛ դուրսը:

Պտանելով, որ Ժողովրդական զանգաւաններու վրայ յենող կուսակցութիւնները գրգռած հեռանալներու կարող են հասնել միայն այն պարագային, երբ առանց մտադրութեան տալու կուսակցութեան հետուոր նպատակները, կը մարտնչ գանգաւանները գործնական քաղաքացի կենդանի հարցերու շուրջը (առտեսական կարգերու բարձու, հողերու բաշխում, հարկերու թեթեւացում և այլն):

Կ' որոշէ.

- 1) Կազմակերպական շարքերը զօրացնելու և ամրապնդելու պահանջ՝ ամենամեծ ուղարկութիւն զարծնել ընդհանուր բաղաձայնով պահանջներու և կուկ կարևորութեան, ինչպէս նաև այն միջոցներու վրայ, որոնք կ'ապահովեն ամոնց նպատակները:
- 2) Նախահռմովութիւն ստանձնել՝ որպէսզի թէ Ռուսիոյ մէջ ընդհանուրապէս և թէ Կովկասի մէջ մասնաւորապէս՝ ընկերակարգական և ամոնց համահայտութեամբ օւրիշ

նամակար կուսակցութիւններու համագումար մը՝ ընդհանուր պահանջներ, տակտիկ և գործունէութեան ձևեր մշակելու համար:

Յ) Այժմու հայաժամոքներու դէմ միջոցներ ձեռք առնելը թողուլ հաշնակցութեամ շովկասի ծնունդն մարտիմտերուն:

Գ. Պ Ա Ր Օ Կ Ա Ս Տ Ա Ն

Ընդհանուր Ժողովը լսելով Պարկաստանի կացութեան մասին ներկայացած զեկուցումը և պատգամաւոր ընկերներու հարցադատ լրացուցիչ տեղեկութիւնները,

Ընդունելով որ պարսիկ Ժողովուրդին մէջ արդէն կը կազմակերպուի ու կ'ամրոտայ սահմանադրական տարրը, պատրաստ իր արեան գնով պաշտպանելու ձեռք բերած իրաւունքները:

Հաստատելով նաև, որ Պարկաստանի մեր կազմակերպութիւնը, որ Երբէք Ընդհանուր Ժողովի կողմէն ընդունած էր իրեն յեղափոխական գործունէութեան մարտապետութեան և Երանի ժամուկ սահմանադրութեան ամրապնդմանը, միշտ առաջապահ շարքերուն մէջ կուսելով յետաջրկաններուն դէմ, ինչպէս սկիզբներէ՝ Մուհամեդ Ալիի գահընկէցութիւնէն ետք, նոյնպէս վերջերէ՝ անոր արշաւանքին պահուն:

Գոհունալով միևնոյն ատեն, որ յետաջրկան տարրերու հերոսական ճիգերը արտաքին ու ներքին թշնամիներու դէմ, և մասնաւորապէս մեր ընկերներուն կատարած կարևոր դերը պատմական այդ պարագի մէջ:

Նկատելով միևնոյն ատեն, որ յետաջրկան տարրերու յաղթանակը կընայ քաղաքի հանդիսանալ Թիւրքիոյ յետադէմ տարրերուն և նպատաւոր՝ Ռուսիոյ միապետական ուժի մը և յեղաշրջմանը:

Կ' որոշէ.

- 1, Յամոմարտին Կովկասի և Թիւրքիոյ դաշնակցական Մարտիմտերուն մարտական և զինական ուժերու աւելի մեծ համահարմարութեամբ մասնակցիլ Իրանի Ազատագրական գործին:
- 2) Տալ կերտնական կոմիտէի իրաւասութիւններ Թեհրանի կոմիտէին, գործակցելով զայն Յոր անդամներով և յամոմարտին Պարսկաստանի երկու Կեդր. Կոմիտէներուն՝ փոխարքիւ համահայտութեամբ վարել սահմանադրական ազատութիւններու համար կտիւր:
- 3) Շախումսակի յեղաշրջաններու պահպանել ռաւ կավար տարրերու հետ, գործակցելով ամոնց այն բոլոր պարագաներում մէջ, երբ ամբարձեցութիւն կը ճեղքուանայ պաշտպանելու և ամրապնդելու սահմանադրական կարգերը: Աշխատել ամոնց հետ ու, ապահովել տալու՝ հիմնական օրէնքներով մեր ազգային մշակութային ինքնավարութիւնը և պարտադիր տուրք գանձելու իրաւասոք պարսկահայաց Ազգային Ժողովուն հասարակ մշտն տալու «Կամոմ Նասիխե» սահմանադրական օրէնք մակատող ռուքու սահմանափակումները, որոնք հիմնւած են ազգային կամ կրօնական խտրութիւններ վրայ (այսպէս, ոչ-միւսիւնականներուն դէմ գործած արգելք պետական բարձր պաշտոններ վարելու և հիւնրաքրութեամ մասնակցելու և թ):
- 4) Առաւարկել Իրանի սահմանադրական կառավարու-

իմամ՝ յարքունիս գրանել սահմանադրութեամ ղաւանա-
նողներում կալածածնը և յամծնել զամոք զիւղակամ հա-
մայթմերում:

Ե. Կ Ա Ջ Մ Ա Կ Ե Ր Պ Ա Կ Ա Ն
Պ Ր Օ Պ Ա Գ Ա Ն Ի

Գ Ր Ա Ն Ր

Ա.—Գ Ր Օ Շ Ա Կ

- 1) Կուսակցութեան պաշտօնական օրգանը՝ «Դրօշակ» Տրտարակել ամիսն անգամ մը, նոյն զիրքով, բայց կրկին ծաւալով: «Դրօշակ»ը կուենայ բաժիններ՝ տեսական, յեղափոխական պատմական, մարտական-գրական, սեղ սարով նաև լուրջ ու ամոքի տեղեկագրերու՝ երկրին տեսական և ընկերային կացութեան մասին:
- 2) Բացարձակապէս զադրեցնելով «Դրօշակ»ի ձրի տարածումը (բաժնեգին ընդունելով տարին 12 Տամար 5 Ֆրանք):
- 3) «Դրօշակ»ը Տրտարակել Դաշնակցութեան գործունէութեան վայրերէն գուրա:

Բ.—Պ Ա Ր Բ Ե Ր Ա Վ Ա Ն Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

- 1) Կեզր, Կոմիտէները Կանոնագրի 161-րդ յօդուածին Տամաշյն (1907-ի սպ), իրաւունք ունին թերթ Տրտարակելու, պիտանով որ գուրա չ'ելլեն իրենց պրօպագանդի պիտաձէն:
- 2) Թերթի մը Տրտարակութեան ձեռնարկելէ առաջ, Կեզր, Կոմիտէն կրտաւայ Տաւանութիւնը Կեզր, Կաշ-Երնելի Մարտին և իր Բիրօսին՝ ներկայացնելով առաջ-նոյն իր նիւթական միջոցները, և երկրորդին՝ խմբագրական կազմը:

Գ.—Հ Ր Ա Տ Ա Ր Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ն Ն Ի Ր

Ը Ն Դ Տ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ն Ն Ի Ր Ժ Ո Ղ Ո Վ Ը Կ Կ Ե Կ Ե Լ Ո Վ

Որ կուսակցական մեր Տրտարակութիւններու սպառուած գոՏացուցիչ կերպով կաշմակերպուած չ'ընթացով անոնք չեն ծառայեր իրենց նպատակին ու տարիներ շարունակ կը մնան իրր մեռած գրամագրուս:

Որ այդ երևոյթը մէկ կողմէն Տեւեանք է անոր, որ Տրտարակութիւններու աւորածուը սասաննող ան-Տատները նիւթապէս չեն շահագրգռուած այդ գործով, իսկ միւս կողմէն՝ գրքերու բովանդակութիւնն ու յա-ձախ սը լեզուն անմասելի կը մնան կուսակցութեան լայն խաւերուն:

Որ բանաւոր պրօպագանդը անՏրտեշա նախապայ-մանն և գրաւորին յաջողութեանը,

Կ՝Ո Ր Ո Շ Է:

- 1) Համընթաց ուղղութիւն սալ բանաւոր և գրաւոր պրօպագանդին:
- 2) Փորձել մասնաւոր շահագործման Տիմերու վրայ ղնել Տրտարակութեանց գործը:
- 3) Յանձնարարել Երևանեան Բիրօսին ընտրել ձեռն-Տաս ընկերներէ Պրօպագանդի Մարտին մը, որ պարտականութիւն ունենայ, ա) Պարտաստել ընթեր-ցանութեան և Տրտարակութեան ուղեցոյցներ (ինքնա-զարգացումով զբաղողներու և պրօպագանդիստներու

Տամար), ղատարելով արդէն եղած բոլոր Տայերէն Տրտարակութիւնները, ըստ նիւթերու բովանդակու-թեան, առիճանական բարդացումով: Բ) Կազմել Տա-մառօտ բառարան մը օտար բառերու և գիտական-մասնագիտական թերմիւններով: Գ) Որոշել նրա Տրտա-րակութեանց նիւթերը, ըստ իրենց առիճանական բար-դացման: Դ) Հսկել անոնց լեզու մաքրութեան ու պարզութեանը: Ե) Կանոնաւորել Տրտարակութեան և սպառման գործը:

Մտածք. — Պրօպագանդի մարմինը կը հայարթը ղաւանակամ Մարմիններ ինքրամին վրայ և տնոնց հաւելով՝ ղապախօսներու կամ պրօպագանդիստներու համար կարեւոր դասւած օտար լեզուով գրել:

- 4) Նոր Տրտարակութիւնները Տեւեանք բովանդա-կութիւնը ունենալու են:
- ա) Յուշեր և էջեր Տայ և օտար յեղափոխական կեանքին:
- բ) Նիւթեր Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութեան Տա-մար (առանձին գրագրեր, ուսումնասիրութիւններ ևն):
- գ) Ընդլայնում և բացատրութիւն Հ. Յ. Դաշնակ-ցութեան ծրագրին և սկզբունքներուն:
- դ) Ընկերային և անտեսական տեսութիւններ և իրենց լուսարանութիւնը:
- ե) Ուսումնասիրութիւններ Տայանակ շրջաններու անտեսական և քաղաքական վիճակի, Վիճակագրական անդեկագրեր:
- զ) Դերամասշնչի Տրտարակութիւններ գիտական այլ և այլ Տիւղերու վերաբերեալ, նախապատուութիւն տալով անոնց որ կ'արթնցնեն քննադատական միտքը և կը փարսանեն արմատացած նախապատուութիւնը:
- է) Թերթերէն լեզուով Տրտարակութիւններ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութեան, ծրագրին, ինչպէս նաև անտեսական և քաղաքական խնդիրներու մասին:

Բ Ա Մ Ա Ն Ո Ւ Ր

Կուսակցութեան բոլոր Շրջանները, ղեկավար Մար-միններն ու ընկերները պարտին իրենց ուժերուն և ժամանակին որոշ մտքը ներկի բանաւոր պրօպագանդին, կաշմակերպելով պրօպագանդի գրօպագանդի գործը, սեղական պայ-մաններուն պատշաճ եղանակով մը, աւանդ գուրա ելլելու որոշուած պիտաձէի սահմաններէն:

Ի Մ Ն Ա Վ Ա Ն Կ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ն Ն Ի Ր Կ Ե Ր Ա Ն Ն Ի Ր

Ընդհ. ժողովը միամտի քննեց Հիմնական Կանոնա-գրին լրացման և բարեփոխման մասին եղած կարևոր առաջարկները, — ասոնց մէկ մասը միացած նախորդ Ընդհանուր ժողովէն, — ընդունեց և բեւեռելից կարգ մը փոփոխութիւններ, որոնք պիտի ներմուծին Կանոնագրին նոր սպագրութեան մէջ, որ լոյս պիտի տեսնէ ի մօտայ Աւելորդ չենք Տամարի Տոս յիշատակել Տեւեանայները:

Կ Ո Ր Ո Ւ Ն Ա Վ Ա Ն Կ Ա Ն Ն Ի Ր Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

ժողովը կարևոր դատեց Տասաստել Կեզրական Կաշմերիչ Մարտին մը, իր Տեւեանք բանաձևով:

որոնք թերացած են հաշիւ առաւ նոյն շրջաններուն մէջ, և ամիրոփեղով այդ բոլորը և-րդ և Զ-րդ Ընդհ. Ժողովներու Հաշիւներէն Յանձնարարութեան կառարած աշխատանքներու հետ, հաղորդէ ի գիտութիւն Պ. Կոմիտէներուն:

Ժ Ը Ն Ե Ռ Ի Ց Ա Ն Գ Ն Ո Ւ Ց Ը

Լ. Յ. Գ. Ամերիկայի Պատգ. Ժողովը առաջարկ գրած էր ընկերներու մէջ հանգանակութեան ձեռնարկի՝ գնելու համար յՊրոշակի իմացարկութեան արդի շէնքը, խոտանալով իր շրջանի իւրաքանչիւր ընկերոջ կողմէ մէկմէկ առաջ:

Ժողովը գնահատելով այն զգացումները, որոնք թելադրած էին Ամերիկայի Պատգ. Ժողովը այդ առաջարկը բերելու՝ Ժընէի սուրը Կուսակցութեան սեփականութիւն դարձնելու նպատակով—աւելի պատշաճ կը գտնէ արդի պարագաներու մէջ, Կուսակցութեան անցեալը յաւերժացնելու ուրիշ կարգի ձեռնարկներով, ինչպէս հրատարակել Լ. Յ. Գաշնակցութեան Պատգ. Ժովը, կազմել Յեղափոխական Ալիսմ մը, կառուցանել նահատակ ընկերներու շիրիմները և այլն:

Ե Ր Յ Ե Ր Ո Ր Գ Ը Ն Կ Ն Ա Ն Ո Ւ Ժ Ո Ղ Ո Վ

Առաջիկայ Խօթներորդ Ընդհ. Ժողովը որոշեցաւ գումարել 1913 յուլիս ամսուն:

Յանձնարարեցաւ սակայն երկու Բիւրօներուն, որ փոխադարձ հաւանութեամբ առժամայէն յետաձգեն անոր գումարումը, եթէ հրատապ և կարևոր խնդիրներ անհրաժեշտ չդարձնեն զայն նոյն պահուն:

Ո Ղ Գ Ն Ա Ս Ի Ա Ս Ի

Այժմ նա ընդհանուր է, համաշխարհային Արևելեան, Արևմտեան, Հարաւային և բոլոր միւս այլազան խնդիրները խնդրում են, հիւսուած մի այլազան և օճրանիւթ քասի մէջ և թուում է թէ հեռու չէ այլ և... սխտանեան բաղոնաձեւեր և ընդհանուր ասկանակը աս յ ա յ ա յ ա յ թ ե ա ն ժ ա մը:

Վարդը աշխարհը և մասնաւորապէս ասիական մերձաւոր արևելքը չեն սպրկել այսպիսի տագնապի օրեր: Գնա նոր քաղաքակիրթ մարդկութիւնը գող ու սարսուռով իմացաւ գիւնաբախտական մահաշունչ զահիճաներէն զուրք կորչած երկշտ յայտարարութիւններէ՝ որ ներկայ տարւայ ամառը համաշխարհային խաղաղութիւնը կախած է եղել մի մաղից, որ մօտ է եղել պայթելու պատերազմով ահաւելի, համաճորակ կատառաքօքը և երկու մեծագոյն տիտանները — Ազգիւն և

Գերմանիա — մինը Եոզբերի հրամանատար, միւսը՝ ցամաքի շին էր մնացել, որ Մարոկեան աղետաւոր կնճիտի առթիւ, զոհճ ասն իրաւու զէմ և դարձնեն լուսաւոր Արևմուտքը մարդկային մի շանսուած սպանդանոց... Կնճիւրը հարթութեան է բաղոնումը՝ հեռացան... աւաղ միայն ժամանակաւորապէս, ոչ ընդմիշտ: Կապիտալիստական տնտեսութեան ու քաղաքակրթութեան մերանդը իր շարանիւթ արգանդներէն պիտի ծնունդ ապ մշտապէս նորանոր կնճիտներ, վեճերի ու բաղախուճներ. և այդպէս անկիրք թերեւ պիտի բացուանի: Եսպարտական խաղաղութեան՝ ու պարբերական ցնցումների եղբերբզը, առանց երբէք բաղձալի հաւասարակիրը տեսնելու... մինչև որ նա ինքը, այդ կապիտալիստական տնտեսութիւնն ու իրաւաւորը, խեղճի վերջնականապէս իր իսկ նիւթած ոճիրների մէջ, մինչև որ Եսմանի նրա հսկայ աւերակների վրայ միջազգային սոցիալիզմի Գրոշը Մինչ այն՝ Թուում է թէ լոկ միայն թոյլ կիտարմաններ են այն բոլոր խաղաղութեան ցոյցներ, բողոքներն ու ցատումները, որ կատարուած են այլ և այլ երկրներում: Նրանք անհրաժեշտ են՝ իբրև յայտարար ճշմարիտ քաղաքակրթութեան ու ասկալիստութեան ուժերի, նրանք սգաւաբար ու արգիւնաւոր են, իբրև մշտական սպառնալիք, որ կարող է յաճախ կանխել զօրաւորների յստուծն ու վարթագ թոճիչները, թող չը ասլ նրանք՝ նախին զիւրութեամբ ու թեթևարտութեամբ շղթայազերծել արհեստ աւանդները: Բայց նրանք առ այժմ՝ չունին վճռական նշանակութիւն... քանի զեռ զանգուածները բաւակաւնաչափ չեն գաստիարակած, չեն հասած իրենց շահերի պարզ գիտակցութեան, չեն ազատագրած բունաւորների և իշխող գասերի թունաւորիչ, ընդարմացուցիչ ազդեցութիւնից:

Պատերազմը որոտում է արգին Աֆրիկեան Տրիպոլիսում և սպառնում է ասրաւելի, ընդլայնել իր ալիքը մինչև Բօսփօր և Փոքր-Ասիական ջրերը: Անահկակ էր Մինչ երիտասարդ Թիւրքիան լուծէ վատ զբաղած էր երկրի ներքին վերանորոգման հրապարիչ աշխատանքով, վատահ միանգամայն խաղաղութեան յարաւելութեան և դրաբեկում՝ պետութիւնների ազդեցութեան վրայ, մինչ Լ. Յ. Գաշնակցութիւնը խաղաղ սրտով գումարում էր իր հեղինակաւոր ստեանի նիտաները—Ժողովրդային ապահովութիւն, կրթական հարց, հողային հարց և ընդմեկին է մէկ քաղաքական հօրիզօնը միագնեցմանաբար զմը պայթեց, վերստին գնելով բոլորի առաջ հին, նըղմեալ, անխուսափելի հարցումը՝ Թիւրքիոյ խաղաղ ու յարաւել պրօգրէսի հնարաւորութեան մասին...

Պայթեց շուտով և Պարսկական ասգնապը: Աւելի սուր և անելի վտանգալի, քան երբևէցէ: Ո՞վ

Դա խախտումն է 40 տարուց ի վեր եղած դիւանագիտական հանգիստւոր գաշնագրի. գա բացարձակ ըսպանայիք եւ ե թիրբթոյ անխախտութեան դէմ Դարձեալ. ո՛վ կարող էր գուշակել Բայց անցքերը գահալիւժուում են շշմեցուցիչ արագութեամբ, միշտ յդի անակնկալներով: Հինգ Տարիւր տարւայ իր անփառ գոյութեան ընձեցողութի՛ն՝ Պօլիսը գուցէ երբէք չի սպրիւ նման ճգնաժամ. . .

Ռ Ռ Ի Ս Ա Ս Տ Ա Ն

Ս Տ Օ Լ Ի Պ Ի Ն Ի Յ Ե Յ Տ Ո Յ

Ռուս դիւանագիտութեան նոր եւանդը. — Նորէն սերմատը Արեւիկ. — „Պիկերսիօսի“ փորձեր. — ներքին (ազատական) քիւրի. — Վոլոցին եւ „նոր կուրս“. — Անկե բան ընդ. — Ռուսահայաստանի նմանակութիւնը. — Նորանոր ներկայութիւններն ու պատիճներ. — Բոլիցիեան „Պպպրոս“. — Ների վերակարգ. — Իւսեանկոյ ընան՝ զուգ. —

Յարձուր վարչական եւ ընտրել հիւսիսային բնագիտութիւնը՝ հաշիւները անբերելու համար երկու թոյլ հակառակորդների հետ Եսպանական հարւածից յետոյ, նա հրժարւեալ ծայրագոյն Արեւելքի իր անաչ երազներից եւ վերստին փոխադրեց իր ճիգերի ծանրութեան կենտրոնը՝ մերձաւոր Արեւելք: Այնտեղ դիւրեւ է „գործ սեանել“ Եւնտեղ իր հսկայ եւ կողմնա զանգւածների ուժով նա դիւրութեամբ կարող է խորտակել թիրբթրի պարտիկների դիմադրութիւնը եւ ի՛նչ հրապուրել ձեռնարկութիւն գիտերուրքի ախար հրամանատարների աչքուս Ռրպիտի դիւրին միջոց՝ բորբոքելու—ստանագին յաղթանակներով—շօվիթիզմի աննշը, հարկնետերական դիմադրութիւնը անգիտակից բանակի եւ անգիտակից զանգւածների մէջ, վառելու միպատութեան եւ ուղղափառութեան խաւարող ճրագը, խեղդելու ներքին քաղաքականութեան արհարարի կենտրոնը, չեղելու Ռուսաստանը յեղափոխական մտորածների ճանապարհէց. . .

Այդ էր նպատակը Ստոլիպինեան ռեֆորմի — վերջին 5—6 տարիների մէջ — այդ է նպատակը եւ սուղօպիւնեան արժանաւոր յալորդների Գարդիկ փոխուում են, իրերը, սակայն, շարունակուում են իրենց պղտոր, յուսահատեցուցիչ ընթացքը: Մի վարչական կար, Ռուսաստանի վարչաբ ստարապի սպանուածից յետոյ, երբ լարատես հագնիներ խոսեցին վերստին ուսական „գարուելի“ մասին Մի Յոյաւեօսի հեռացում, մի քանի երկչտու դազաամիտ՝ կարգադրութիւններ, նոր միխար Կոփօջօսի կողմից բաւական էին յուսափառելու նահատակ երկրի պատուութեան բարեկամներին. . . եւ ի՛նչպէս չը յուսափառէին, միթէ՛ կարող է անվերջ յարասեւել այդ կողակային բուռնքի ռեֆորմը Մի՛թէ պատուութիւնից եւ աննորթեայ փորձերից ոչի՛նչ, ոչինչ չը պիտի սովորին այդ բժանցը ու գաշանացած բիւրօկարանները, որ վաղուտ են հարիւր միլիոնաւոր ժողովրդի ճակատագիրը: Մի՛թէ այդ բարացած փիթխարիի — Չինաստանի — աշխատադրական հրգեհն անգամ ոչինչ նորտափան՝ չը պիտի բերեր Պետերուրքի պաւաւաւաւ: Գարձիճներին չը, պիտի: հակացներ, որ ապագային են

ու ժամանակաւոր դրամական բուրբ օրէքները, որ Ռուսաստանը ձեռն է իսպառ կըզիպացած, շրջապատուած բուրբ կողմերից սահմանադրական պետութիւնների օղակով որ անխուսափելի է նաև ցարգիվ հաշիւարարութեամբ: Աշինչէ՛ Plus ça change, plus c'est la meme chose! Կօփօջիվ կրկնում է Ստոլիպինին Քիլիւնգիայի վերաբերմամբ արտասանած իր ճառը բաւական եղաւ՝ փորձաւոր „ըլերբուրիզի“՝ բուրբ պատարանները եւ փոխուութիւն կը լինէր աւելին սպանել մի սիպարչէնտիկից, որի շրջները արտասանեցին մի երկու տարի արանից առաջ, Պետական Դուսայի մէջ, հաշակաւոր, պատական Քրազը. „Կարճը Աստուծոյ, մենք դեռ չուներք պարզանման“:

Նոր կուրսը՝ ոչինչ չունի ն որ Ռուսական ձեւը շարունակուում է Զեւա եւ ապրում մասնաւորապէս Ռուսահայաստանը: Բանաւորը ձեռն են լեցունւ Նոր ներդրակութիւններն ու պատիճներ: „Թափը“ ոչ թէ չի ինտու, այլ հեռուհեռ թարգմանում է արագանում է Ահա վերսկուում են եւ քօլիցինեան դպարչէնտը: Բիւրօկարախան հոտուում է մեր ազգային իրաւիկ հրամանութիւնների շէքերում, հարցեր ե ուղղում Բազարի էտոյց Մարտիրոսական Ընկերութեանը, Կուսուրբական Ընկերութեանը, հեռաբերում է նրանց վիճակով ղիճպէն նա արգեթ ղեկավարում, քանի՞ ճիւղ ունին ե ո՛րտեղ ունին՝ Աւայր:

Եւ այդ ծանր, հեղձուցիչ միջոցորտ մէջ պատարասուում է եռանդով այսպէս կուրս ե Դոշնակութեան՝ դատաւարութիւնը. Պետերուրքը բացառիկ միջոցներ է ձեռք առել, կառավարել Անտաքը ընտրել է իր միջից յատուկ ստանեւ, ընտրել է նորինից յատուկ ժողով դատաւարութեան տեխնիկական պատարասութիւնները հոգալու համար, փնտրում են յատուկ օրհն, ուր կարելի լինի անվաւազ դուժարել երկարաձիգ նիստեր—չէ՛ պիտի գտան իրավասութիւնը՝ ե նրանց դամենանկեզին՝ ներկայացուցիչ — դաշնակցակցներին. . . Մենք „պարագով“, արտապարզ, չը ստանաւ Տանդիստութեանը՝ տեղի կունենայ շուտ—ստուշակայ յունաւոր ստանաւ—չորս տարուց ի վեր սպասուող ու ձգձգուող այդ մեն գատը, աննամենը Ռուսաստանի յեղափոխական պատմութեան մէջ:

Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Կ Ա Ն

Ն Ո Ր Թ Ի Ի Բ Բ Ի Ա Ն

IX

Կ Ր Օ Ն Ա Վ Ա Ն Պ Ր Օ Լ Ե Մ Ը

Եւրոպական անաշտ եւ անկողնապահ գիտութիւնը, կրօնական-ցեղային նկատուածիքի ազատագրած՝ ցոյց անց մահճակալանութեան թերի կողմնուն հետ նաև անց տաւաւորութիւններ, որոնք յանձնայի զգաւ նշանակալից են եւ արժեքաւոր Գահճակալանութիւնը իր արտաքին բիւրօկութեան եւ անբարութեան մէջ կը պահէր բարոյականութեան եւ արգարութեան սազը: Ընկերաբաններու եւ պատարաններու բարեբեղիչ հետազոտու

ցան զբախանապէս և այդ ձևով շատ բան հարգեցին Եւրոպային:

Ցուններեբերորդ գարնն սկսեալ խաղաղութի յազմական զարգացումը կանգ առաւ: Մահճմբի կրնը յեա առաջ պարտել մէջ այլ ևս առաջով փայլը չունեցաւ: Անիկա ապրեց մեծ առջնադ, բայց և յաղղութեամբ անցուց այդ առջնապը: Այսօր մահճեղականութիւնը միւս կրօններէն պահեալ կենսունակ և առողջ չէ: Անայելով որ եւրոպական մեծ, հզօր պետութիւններու կարեւոր աշակերտութիւնն զուրկ է անիկա՝ այնուամենայնիւ անոր արարածուը թերեւս աւելի արագ և աւելի զիւրին սեղի կունենայ, բնն ըրիտանդութեան արարածուը Եւրոպական միաբնակներու: Կազմակերպած խմբերը, Նիթսկոնգրամական ահայտին կարողութեամբ, քաղաքական ուժին օժանդակութեամբ չեն կրնար մրցել մահճեղականութեան հետ իսկանական կողմա, պիտիով փողովորդներու մէջ իրականութեան յաղղութիւնը ապահոված է: Լքնկասան, Չինասան և այլուք անոր հետեւողներու թիւը մեծաբանակ միջոցներով կը համարուի:

Ար կարծիք, որ եթէ ըրիտանայ պետութիւնները նաւեն մահճեղական երկիրներ—խաղաղութի անուը կանգ կառնու և հեռացնեն բոլորովին կ'ոչնչանար Սաւկայն պատմական փաստերը հակառակը ապացուցին: Անգլիոյ, Ռուսաստանի, Ֆրանսիայի արտապետութիւններէն ետքը մահճեղականութիւնը բնաւ չկամեցաւ սեղի ապր: Անոր կենսական ուժերը նոյնքան շատ են այսօր, որքան միւս կրօններուը:

Վրօնական պորթուլի բնութեան ընթացքին մեծը աշխատեցանք երբ սկզբունք պաշտպանել: Նախ, որ կրօնները պատմական իրողութիւններու վրայ ընդհանրապէս վճռահատ, նահասարական ազդեցողութիւն չեն ունեցեր և որ մասնաւորապէս հայ կեանքին անցեալ պատմութեան մէջ մահճեղական և ըրիտանայ արարելու ընդհարումը միմիայն կ'րօնական ընդհարում չէ երկրորդ, որ ժամանակի առաջնադրանքն հետ միասին կ'րօնական ազդեցողութիւնները նշանակելի կերպով սեղի կ'ստան և որ կրօններն իրենք, ազգուելով կեանքի հարկադրել պայմաններէն՝ բնաւ չըրկուցնուին: Էւ իւրեք յոսիս յարակից յարակից կ'ենթութարկելի: Երրորդ, որ մահճեղականութեան վարդապետութիւնը, միանպատակ հակաքաղաքակրթական ուսումը չէ կարելի համարել, որ երկուք պարեք քաղաքակրթութիւնն ու մահճեղականութիւնը ապրեցր են միասին և որ անոնց համար ոչ ոք չէ:

Պատմական—ընկերայնական այս սկզբունքները Պարսկաստանի հանրայնութիւնը և արաբի ուժով կուգան պատասխանելու: Հետեւեալ հարցին, որ երիտասարդ Քիւրքիոյ համար առաջնադրանք նշանակութիւն ունի—Արգեթ օսմանեան երկիրը (իրան) յուսալողակնը քաղաքակրթիւն, եւրոպական հիմնարկութիւններն ու գաղափարները իր մէջ խորապէս իրագործել՝ մահճեղական ըլլալով հանդերձ: Արգեթ մահճեղական կրօնը երկրի արմատական, հիմնական վերածնութեան դէմ անանցանելի խոչընդոտ չի՝ ներկայացնելու Արգեթ օսմանեան բոլոր փողովորդները—ըրիտանդաններն ու մահճեղականները— կրնան ապրել միասին, միեւնոյն պայմաններու մէջ, քաղաքական-հասարակական միեւնոյն վարչակարգի ներքեւ, ապրել խաղաղ, համերաշխ, ներգրանակ և յարգանքով: Արգեթ օսմանեան վրայ ընդհանրապէս վճռահատ, նահասարական ազդեցողութիւն չեն ունեցեր և որ մասնաւորապէս հայ կեանքին անցեալ պատմութեան մէջ մահճեղական և ըրիտանայ արարելու ընդհարումը միմիայն կ'րօնական ընդհարում չէ երկրորդ, որ ժամանակի առաջնադրանքն հետ միասին կ'րօնական ազդեցողութիւնները նշանակելի կերպով սեղի կ'ստան և որ կրօններն իրենք, ազգուելով կեանքի հարկադրել պայմաններէն՝ բնաւ չըրկուցնուին: Էւ իւրեք յոսիս յարակից յարակից կ'ենթութարկելի: Երրորդ, որ մահճեղականութեան վարդապետութիւնը, միանպատակ հակաքաղաքակրթական ուսումը չէ կարելի համարել, որ երկուք պարեք քաղաքակրթութիւնն ու մահճեղականութիւնը ապրեցր են միասին և որ անոնց համար ոչ ոք չէ:

կանները— կրնան ապրել միասին, միեւնոյն պայմաններու մէջ, քաղաքական-հասարակական միեւնոյն վարչակարգի ներքեւ, ապրել խաղաղ, համերաշխ, ներգրանակ և յարգանքով: Արգեթ օսմանեան վրայ ընդհանրապէս վճռահատ, նահասարական ազդեցողութիւն չեն ունեցեր և որ մասնաւորապէս հայ կեանքին անցեալ պատմութեան մէջ մահճեղական և ըրիտանայ արարելու ընդհարումը միմիայն կ'րօնական ընդհարում չէ երկրորդ, որ ժամանակի առաջնադրանքն հետ միասին կ'րօնական ազդեցողութիւնները նշանակելի կերպով սեղի կ'ստան և որ կրօններն իրենք, ազգուելով կեանքի հարկադրել պայմաններէն՝ բնաւ չըրկուցնուին: Էւ իւրեք յոսիս յարակից յարակից կ'ենթութարկելի: Երրորդ, որ մահճեղականութեան վարդապետութիւնը, միանպատակ հակաքաղաքակրթական ուսումը չէ կարելի համարել, որ երկուք պարեք քաղաքակրթութիւնն ու մահճեղականութիւնը ապրեցր են միասին և որ անոնց համար ոչ ոք չէ:

Ար կարծիք, որ եթէ ըրիտանայ պետութիւնները նաւեն մահճեղական երկիրներ—խաղաղութի անուը կանգ կառնու և հեռացնեն բոլորովին կ'ոչնչանար Սաւկայն պատմական փաստերը հակառակը ապացուցին: Անգլիոյ, Ռուսաստանի, Ֆրանսիայի արտապետութիւններէն ետքը մահճեղականութիւնը բնաւ չկամեցաւ սեղի ապր: Անոր կենսական ուժերը նոյնքան շատ են այսօր, որքան միւս կրօններուը:

Վրօնական պորթուլի բնութեան ընթացքին մեծը աշխատեցանք երբ սկզբունք պաշտպանել: Նախ, որ կրօնները պատմական իրողութիւններու վրայ ընդհանրապէս վճռահատ, նահասարական ազդեցողութիւն չեն ունեցեր և որ մասնաւորապէս հայ կեանքին անցեալ պատմութեան մէջ մահճեղական և ըրիտանայ արարելու ընդհարումը միմիայն կ'րօնական ընդհարում չէ երկրորդ, որ ժամանակի առաջնադրանքն հետ միասին կ'րօնական ազդեցողութիւնները նշանակելի կերպով սեղի կ'ստան և որ կրօններն իրենք, ազգուելով կեանքի հարկադրել պայմաններէն՝ բնաւ չըրկուցնուին: Էւ իւրեք յոսիս յարակից յարակից կ'ենթութարկելի: Երրորդ, որ մահճեղականութեան վարդապետութիւնը, միանպատակ հակաքաղաքակրթական ուսումը չէ կարելի համարել, որ երկուք պարեք քաղաքակրթութիւնն ու մահճեղականութիւնը ապրեցր են միասին և որ անոնց համար ոչ ոք չէ:

Պատմական—ընկերայնական այս սկզբունքները Պարսկաստանի հանրայնութիւնը և արաբի ուժով կուգան պատասխանելու: Հետեւեալ հարցին, որ երիտասարդ Քիւրքիոյ համար առաջնադրանք նշանակութիւն ունի—Արգեթ օսմանեան երկիրը (իրան) յուսալողակնը քաղաքակրթիւն, եւրոպական հիմնարկութիւններն ու գաղափարները իր մէջ խորապէս իրագործել՝ մահճեղական ըլլալով հանդերձ: Արգեթ մահճեղական կրօնը երկրի արմատական, հիմնական վերածնութեան դէմ անանցանելի խոչընդոտ չի՝ ներկայացնելու Արգեթ օսմանեան բոլոր փողովորդները—ըրիտանդաններն ու մահճեղականները— կրնան ապրել միասին, միեւնոյն պայմաններու մէջ, քաղաքական-հասարակական միեւնոյն վարչակարգի ներքեւ, ապրել խաղաղ, համերաշխ, ներգրանակ և յարգանքով: Արգեթ օսմանեան վրայ ընդհանրապէս վճռահատ, նահասարական ազդեցողութիւն չեն ունեցեր և որ մասնաւորապէս հայ կեանքին անցեալ պատմութեան մէջ մահճեղական և ըրիտանայ արարելու ընդհարումը միմիայն կ'րօնական ընդհարում չէ երկրորդ, որ ժամանակի առաջնադրանքն հետ միասին կ'րօնական ազդեցողութիւնները նշանակելի կերպով սեղի կ'ստան և որ կրօններն իրենք, ազգուելով կեանքի հարկադրել պայմաններէն՝ բնաւ չըրկուցնուին: Էւ իւրեք յոսիս յարակից յարակից կ'ենթութարկելի: Երրորդ, որ մահճեղականութեան վարդապետութիւնը, միանպատակ հակաքաղաքակրթական ուսումը չէ կարելի համարել, որ երկուք պարեք քաղաքակրթութիւնն ու մահճեղականութիւնը ապրեցր են միասին և որ անոնց համար ոչ ոք չէ:

Այսպէս է իրականութեան և պատմութեան արամարանութիւնը: Հետեւաբար մահճեղական կրօնը իբրև կրօն, իբրև վարդապետութիւն, ինքն ըստ ինքեան չէ կրնար նոր-Քիւրքիոյ վերածնութեան հանգեղ պանա-

— «Պատերազմի դե՛մ կեցցէ՛ք ժողովուրդներն միջազգային համերաշխութիւնը»: (Երկարատե Ժամահարութիւններ):

Խոյսացի սօցիալիստ Օլիվիոս, աւստրական պարլամենտի անգամ, կարգաւ մը հակերն յայտարարութիւն, որի համառօտ պարունակութիւնը հետեւեալ է.

«Երբ ընկերներն ճանաչելի յետոյ ինձ աւելորդ է առաւ բերել այն փոտերն, որոնցով մենք զատապատում ենք միջխտարիցք եւ իր զարհուրելի վերջնապատակը՝ մեր սոցիալիստական տեսակետը: Եւ ի սուս՝ եւ՛ Վաւարիոյ իտալական սոց. կուսակցութեան կողմից, բայց փաստ է, որ նաև իտալական պետութեան պրոյտարիստի մեծամասնութիւնը բաժանում է մեր տեսակետը: Այսպէս խելաւորն յաւուցան պատերազմը կը ծառայի արջայտասո՛սնի եւ կիւրաբարբաբական պատկերները շահուի, որս նպատակն է խեղճել աշխատութեան զատակարարային պայքարը հայրենա սիրութեան, շփոթիզմը գիծնութիւնում մէջ.

Այս փաստագար վայելեանում, երբ չկերտան կարող է բարբաբել կուրի, մասնագրական եւ քրիստոնէական ժողովուրդների միջև, որ արդեն այնքան զոհեր է պատճառել անցաւ է մէջ—միակ հարաւորութիւնը, անհրաժեշտ կարեւոր, արգելելու միակ միջոցն է՝ կողմնակիցով միջազգայնորէն եւ համակարգելու բոլոր կիրիւններն աշխատասիրական բանակները, որոնք միայն եւ կարող են ապաստել մեզ պատերազմների տահարիւրներին: Կեցցէ՛ք աշխատասիրական միջազգային համերաշխութիւնը:» (Ջերմ Ժամահարութիւն):

Ընդունելով Տալայպատանու ու միամտին որոշում, — և Վիեննայի ա՛հագին, բազմահար աշխատասիրութիւնը ցրւեց, լի պտուղ: Կանր գեպի միջխտարիզմ ու պատերազմի հեղինակները...

Աւա՛ր, լոկ միայն բարոյական արժէք ունին ներկայ ծանր վայրկեանների մէջ այս բոլոր մտորանքներն ու որոշումները: Կը գայ, սակայն, ժամանակ—և շատ էլ հեռու չէ նա—երբ դրանքը ուռչելով, ծառայելով, որ զարեւ ազգերին, իր ուղին եւ կը հասնէ նպատակին: Բայց անպակ իրեն իր կողմնակից արժէք ունեցող ցոյցեր, դրանք ահագին կարեւորութիւն ունին եւ ներկայումս, գործած են իրենց ազդեցութիւնը հեղինակաւոր շքանշանի վրայ: Այսպէս, որ սուսանուն պարլամենտի նախագահը, ԱՍՏիգ Ինգան, հարկ համարեց անհամբ գիւնը Բրիտանիոյ Միջազգային Ընկերակցական Բիւրօին, խնդրելով, որ բողոքը միակշիւր կազմակերպան անվերջորէ: Յայնպիսով եւ աշխատասիրութեան դատար հակառակորդները գիտեն — ներս ընկած վայրկեաններն—գիւտնու առեւ յայն սոցիալիզմի հեղինակաւոր հաստատութեան..

Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը, իրեն աննճանաչուելու ընկերակցական կազմակերպութիւնը համընտարում է ներկայ վտանգաւոր ու պատերազմատու վայրկեանի մէջ, կանգնած մնայ իր կողմնակի բարեութեան վրայ, շիտակ, լայնա զգացմաներով սուգորում: Եւ թէ մի կողմից վրասուտեց—իր ուժերի համեմատ—միջազգային բողոքի հասանքին եւ թէ միտադաւաք ընկնելով, բարոյական անկողնութիւնը սուսանուն կոտորակներն, իւրապէսով ստժամապտեւ իր յատուկ հայրական զանգաւանները, թէ առյու վայրէջք պաշտպանութեան համար կուսած զաշխուհի, յորդորելով միտժամանակ հայ ժողովուրդի ու իր կողմնակցական մարմիններին՝ չը դրանալ իրենց բարոյական անկողնութիւնը կոտորակութեանը, պատարասելու: Եթէ թի՛հատ՝ կոմիտէներն հե՛տ ընդգծել պատահաբանութեանը...

ԱՍաւախիկ մի քանի հասուններ Հ. Յ. Գ. Արեւմտեան Բիւրօի պատերազմի առթիւ հրատարակած շքանշանի կարգի (հայերեն եւ անգլերեն).

Օ ս մ ա ն ց ի հ ա յ բ ե ն ա կ ի ց ն է ր ,

Պատերազմի ազեւտն առջև կը գտնուի մեր հայրենիքը — այն մեծագոյն ազեւտներն մէկը, զոր բնական ընդգծելներն

ստեղծեցին եւ որոնց գոյութիւնը ազբերել է բոլոր ժողովուրդներու դժբարտուկեան եւ բայցայիչ հակամարտութեան:

Երանկողը մեր չնքը, մեր չնքը եւ նախայարանը: Այս տողանքի յարմարում ո՛չ մէկ արգարաւում ունի իր ետին՝ ո՛չ միջազգային օրէնք, ո՛չ այս բարոյական ողջունը մը—բայց եթէ գրաւորին բնահամարը եւ նաճանն սխորժարի:

Երանկողը Թիւրքիոն իրաւունք ունէր անկախելու բարբաբիթի աշխարհին համակիր սնկկցութիւնը, բազաբախ եւ ընկերային իր բնաբարումն այնքան ծանր երկունքին հանդէպ:

Ասոր փոխարէն՝ անհուն ջանով եւ զաճանութեամբ է որ կուսաբ հաստատելու, թէ հարաւոր կրտասաննք այն երկրէն, եւ Տագիւ 40 տարի ընտել հերոսական ծիպերով կը յաւընք պատկան իր բարոյական միտութիւնը, այն երկրէն՝ որ կարիպատներն եւ Մոսկովիներն տուա մեզ՝ իրեն ուսուցիչ ազգային անկախութեան եւ ժողովուրդներու ազատ զարգացումին:

Խոյսացի բանական այս արարը կրկնապես յոնցապարս եւ, եկած ըլլալով խաճաքեալու գեպի բազաբարթութիւնը մտող չիտր Թիւրքիոյ վերածնութեան գործը: Բայց չիտրմի, սակայն, թէ ծանր կարգութեան հանդէպ կը ժառանգ մեր ալ յանցանքին բաժինը—երբէ՛ր:

Առողջ սկզբունքներէ զուրկ այն թիւթիւնամիտ քաղաքականութիւնը, որան հեռուեցաւ Հազգայնու շարժումը զահիճեցնել պատասխանատուութեան մեծ բաժին մը ունի աղետին այս զահալիճումին մէջ:

Մեր կառավարութիւնը իր կարճատեւ բազաբարթութեան Թիւրքիոյն ուժայնք այն պետութիւնները, որոնք շահերը կրտային հաշուի մերկանքուն հետ կամ չէին հալուստե անոնց, նախախորութիւններ ցոյց տուաւ ուրիշներու՝ որոնք այս երկիրը իր նպատակ լոկ ետաւոր շահեւոր շուկայն եւ զորժեց իրենց քաղաքական գաւերուն:

Մտոցան, որ Թիւրքիան իր բազաբարթական պայմաններու եւ շահերու տեսակետէն բարեացակամ չկարողութիւնը իր պարտ էր պահպանել բոլոր իր քաղցիներուն հանդէպ, առանց մէկը նպատասարելու ի նշան միտուն, խնայելով մեր երկրին՝ քաղաքական սարկանքներու ապարդի մը ըլլալու վտանգը: Եւ այս այսօր, գերտարու փառալի պահուն, եւ իր զարգացող կրտասար ժողովուրդներուն պարտը.—միտ միտակ իր գաւերինը, լքւած մեր բարեպաշտներն, որոնք կրտային կանխել ազեւտը, եթէ անկողն եղած ըլլային, լքւած եւ այն երկիրներն, որոնք մեզմէ հեռացնելու համար բրիքը անն կարելին:

Մեր ներքին քաղաքականութիւնը, որ անանքը պիտի ըլլար այս երկրին առաջադիտութեան՝ զոհճեցաւ արտաքին արկածանկողնութիւններու, ճաննեցաւ եղեռնական անաւարտութեան մը՝ մեր վարիներու կողմէ: Ասոր արդեաւար արհամարհեցին երկրին բարեկեցութիւնը բարձրեցնող անտեսական բարեարտումները, ան գ թողուցին հարկերու տակ հոգնած աշխատասիր ժողովուրդը, հին ուժիման սիրտնով՝ 30 միլիոն սովորակներուն աւազեցող զոհճեցին բանի մը տասնեակ հարստահարիչներու եւ աւատակներուն շահերուն, շարքեցին Թիւրքիոյ իսլամ եւ քրիստոնէայ ցեղերուն բնական իրաւունքները, փոխանակ մերճեցնելու զանոնք՝ փոխարած անպատահարութիւն սերտանքին անոնց միջև: Ներքին արեւհեցութիւններէ ետք միայն խորհեցան ճոջճի բարեարտումներու մասին: Կարեն յատուկ նպատակ մը ունեցած ըլլալին անդառնալուճեւոր եւ սխարայնելու Թիւրքիան:

Տագնապի այս պահերը չեն սակայն, որ հաշեկարարորտ լուսիկ կրանն ծառայել,—հակառակ որ մենք հայերս բազաբարթ անաւարտներուն տակ ճոջեցանք 30 տարի անդադրահատ, եւ հակառակ որ վերջին երեք տահմարաբարական ատրիւները անկախամ բարբաբումը շքերեկէ գաա մեր իշխան ժողովուրդին՝ աստիճանաբար անխիտանութեան, ապրիւնութիւններու եւ անհրաւիր թաւար դարձուցին հայաբնակ նախահանքերն:

Ո՛չ, ընդհանուր հայրենիքին սպառնացող վտանգին առջև Ա.Ր.Ա.Ր.Յ.

մեր կը դարձնենք մեր բողոքները, ա՛ն մեծ վտահա-
թեամբ ինչ հետև չէ վերջապէս ողջմտութեան և արդա-
ւութեան յայլածանայ՝ հին ու ժողովան աւանդութիւնե-
րուն վրայ:

Արդի ծանր վայրկեանը չէ հաշտեցարգի պահը, կը
կրկնէր մանր, շարժեց ճառքս հասն չին քիտուեր ու կու-
խեր հրէիզ, այլ ճարը կը խորհին շուր հասցնելու և կեակը
մարելու:

Իսկ վտանգը անդեկ ետը, մեր ամենքս ալ, զուտները
այս երկրն, կրկնակի իրաւած մեր վարկէնքու արկկարու-
թեան շարհի սոսոցած դաւած ու դժոճակ դասերն՝ աւելի
ուժգին պիտի պահանջեն ընդմիջ Տրաժարկ քաղաքական
արկածանդրութիւններէ, շեշտելով անպակալ կիրաւման
պետքը արմատական բարեփոխումներու:

Յիշելու ենք միշտ, որ ինչպէս ամեն յետամնաց երկիր,
Թերքիան ալ կը կարգին, պիտի շրջույ գիտարուել առա-
ջագէ՛ծ երկրներն առաջնադասքն, եթէ չգիտանայ զորա-
ցնել իր ներքին ուժերը, հաւատարմութեամբ անոնց ինչ
մտաւարական, թէ անտեսական և թէ իրաւական սիրոյթ-
ներուն (donaine) վրայ:

Վտանգը մէջ չէր Պատերազմը կրկնուանայ ոչ միայն մեր
Տայրերիքին ստրկութիւնը, այլ յոյժ և նուս անմահկալ
բարութիւններով և ներքին հակահարմարով, որ նց
առջև պատրաստ գտնուելու են ամենքս ալ, բոլոր քաղաքա-
ցիները, քունաց ընդ խորքներէս:

Ազատական բոլոր տարրերը, բոլոր ճշմարտ հայրենասեր-
ները և անոնց հետ միասին մեր երեսնդիւնները Օսմ. Խոր-
հրդարանին, իրենց մղումութեան գերագոյն ապացոյցը
այսպէս են այսօր միացնելով իրենց շտեքերը և ուժերը, ան-
սասուն պահպանութեամբ համար ներքին համարայնութիւնը բո-
լոր կուսակցութիւններէ և ցնդեղուն միջև և փութով
վերջացնելու համար այս պատերազմը, որպէս զի նոր ետան-
գով և աւելի ծանրախոհ լընութեամբ շարունակել կարե-
նանք ընդհատած աշխատանքը, նորագոտ հայրենիքի վե-
րածնութեան մեծ և դժարին գործին համար:

Կ Ե Ն Ս Ա, Կ Ի Ս Ա, Կ Ա Ն

Վ ՈՒՎ ՈՒՆ Ե Ա Ն

Նորին Սիրբը... Գովուծեանը գառաստանուած 15
տարւայ աքարի...

Թան, անհոգի բանակարութեան այդ նոր սկզբ շար-
ոյթի՞ն հեղեղ պիտի յարուցանէ հայ գաղափարական
երրորդարդութեան սրբերում, որ արդէն իսկ լցուն են
անհայտ աստուծութեամբ գէպի այդ վայրագ, անդի-
տակից գահիճները: Դրակօնեան մի վիճի, որ գուցե
նմանը չունի՝ անգամ ուսս յղակիրական ցաւուս առ-
կերգութեան մէջ: 15 արքի արդէն պարծ Սիրբերուն
աքարավայրերում, աստճանակիր աշխատանքի անհիւ-
կուս խոցերի մէջ՝ մի մարզ, մի ակերան, բարբարո-
սութեան մի ամանքն ու պալաւուն զո՞՛հ՝ արքի ոհակ
պիտի բանէ նոյն Սիրբի ճանապարհը, նոյն ասնդիւն
նահատակութեան, և աւա՛ղ, մահան ուղին: Եւ ինչի՞
համար... 1906 թուականին, երբ բովանդակ Ռուսու-
տայը ցնծում էր նորանւած ազատութեան գրկում,
այդ զժաման աքարակուն ևս, Տայրերից վերագառ-
նալով, իբր թէ շարունակել և ինչ որ մի անգ՝ իր յե-
ղակիրական քարոզը:

Վարչագութեան գագաթն է: Աւելի հեռուն չի
կարող գնալ ամենամարդի ուժի՞նը: Աւելի հեռուն
գուցէ չի գնացել՝ անգամ Չերիշնիվկիններին Սիրբերան
առնգրաններում կենդանի թաղող նիկոլայեան բանա-

պետութիւնը: Կօտջեմվ-Մակարովեան նոր կուրսը՝
մարդիք է և հարմարել հայ երրորդարդութիւնը, բայց
չի աղողի վերջինը կը յարատեւ ինքնապաշտպանու-
թեան և ազատութեան իր որդեգրան հաւատամքի մէջ
և կը ձայն միշտ աներկիւղ պաշտպան այն բոլոր դա-
տները, որոնց անունով Ս ա Ր գ ի ս Կ ու Վ ու Ն են
իր բաշարի խմբի հետ բանուակէ արքի սրանից առաջ,
ժանանցիցից կը դրօշը Ղարա-Էրզրում ճանապարհի վրայ:

Լ Ա Ֆ Ա Ր Գ

«Ողջագիտութեամբ մարքիտի վեհաբաններից մէկն էր, ոչ
վարչականութեան ան առին քաղաքէն՝ Փրանսիա-
յում: Իբրև այդպիսին՝ վայրում էր մի յայտնի հեղինա-
կութեան, բայց նա շունչը իր աշակերտ- ժ ի ՚ Է Գ Ե Գ ի
ինդոլոգիանութիւնն ու խառնածը, շունչը և նրա հաշտը
Գեղ շուտով գերադասուցից իր ուսուցչին, բայց յետոյ ժա-
ւեան կուս և սու երի մէջ թողցն նրանք երկուսին էլ: Հին
Փրանսիական սոցիալիզմը, յայլ թմանալի էր դա՛ ընդգէ՛ծ նոր,
գերմանական վերջ ինչ չոր, միակողմանի ու նեղահայեան
դպրոցի: Պրոպան, Բլանշի, Մալոշը յայլ թմահարում էին
Մարքսին և Էնգելսին՝: Հին, յեղափոխական բանակցան
անգամ—յանմէն Ասիականներ և Սի Պրաների— միացաւ,
ense commune երկու հայրենիքի ծանր, տաղանապակ
վարկեաններում (Գրեյֆուսեան գաւառայն)— ժուտե՛հ հետ,
ոչ Գեղի ու Լաֆարգի վերջինները, սոցիալիզմի մի տար-
մեր թեկնարարութեամբ՝ շարժանցն ն ի ց Ն ու Մ է՛ էին
սոցիալական կուի դաշտը, գործուն էին այդ կուի բնա-
թապաշտական շար ու դււււււււ ֆորմուլաների՝ բանմաների
մէջ: հաշտուն էին, որ պրոպանական, զատկապայտին
կուիներից դուրս, ընկերակրական կուսակցի՞նք ինքը շտեք
էր զարգէ և յ Մ գաւառի, թէկուզ լինին նրանք գաղափա-
րական, համամարդկային, աշխու գառեր: Աւելի ևս, նրանց
մեկուսութեամբ անհիւ գաւ և միմայն պրոպան-գործարար
գառը, իսկ մի բուժութեամբ, թէկուզ մի Գրեյֆուս, որ զն-
ւարական ասեանի բանմանք անորիտութեամբ նահատակել
է երկար արտերն անմասնակի բերարդելութեան մէջ:—
հետաքրքիր էր Փրանսիական մարքիտաներին: Գրեյֆուս
բուժութեան ի թող բուժութեանը հոգան նրա գառը... Այս-
պէս ահա պատմապատկանցից Գեղ և Լաֆարգ և իրեն
հետևողական մարքիտաներ, ձեռնպահ ձեռնցին այդ հսկայ
և արհարայն գառի ընթացում, որ իբրև գերագոյն սը-
գ ա Ր ու թ Ն են և մ ա Ր գ ի ս Կ ու Վ ու Ն թ Ն են գաւա՛
կեցարականայնցի իր անդիւն քաղաքակրթ մարդկութիւնը:
Այդ շոր ու նեղմիտ մեկնարակութիւնը սոցիալական
վարչականութեան՝ չէր յարմարում Փ Ր ա ո ս ի ա կ ա ն
սոցիալական ի ստանաւորին ու ճաշակին և նրանք ահա-
գի մեծանունութեամբ թեքեցին գէպի գործուն և պայ-
քաղող ժուտե՛հն ու բանակցող, որոնք կրող էին հանդի-
սանուն Փրանսիական ընկերակրութեան իդէալաշունչ և յե-
ղութիւններին, նրա թ ի ց Ն ու Մ ՚ Է Գ Ե Գ ի ս Կ ու Վ ու Ն ի
և ս հարեքամայն ձուտներին:

*) Իրողութիւն է, որ այսօր Փրանսիայի սոցիալիստ մտաւորախ-
նուրան, պրոլետարիստիկ և պարլամենտական սոս. հասնութի խոսք
մեծամասնութիւնը ժ ու Վ Ե Կ Ե Ա Ն Է:

գործիչներէրց մինչ, «անտեսական ժառերկայիզմ» պատաս-
տոյը Փրանսիայի մէջ, գրեթէ բոլորովին մտացել վերջին
10—15 տարւոյ ընթացքում, սպիջն Տեռու բարդորակի
կենտրոն, երբեմն-երբեմն երեւո շալոյ սոցիալականական
մասնւոյ ու հրապարակային ասեմեախոսական ժողովների
մէջ *) նա ջրազել գլխաւորապէս անական աշխատութե-
ներով, գրեց յօդուածն «Neue Zeit»-ի մէջ ուր նկատմ
էր հիմնադրել «անտեսական ժառերկայիզմ» թերթիան
կենտրոն ու մաքի բոլոր ուղարկներում, նաև այդպէս կրէած
«արճր իրեւոյթիզմ» մէջ, կրննի, փիլիսոփայութեան կայնի,
Անաշույ Անգամ մարքիզմի մեծ վարպետը, կարէ Աստուգիկն
չի փ որեւէ լուսարանելու փիլիսոփայութեան ու կրօնական
մեծ զօգ մերի ծագումն ու էւլոյիւսիզմը, «անտեսական ժա-
ռերկայիզմ» ֆ բռնուներով:

Լաթարչի տեսական մարզանքները ընդհանրապէս միշտ
ազմէր ունենի Ամեն տեղ եւ նոյն բարոյացն Փրանսիաներ
գասուն է փաստարձուում, տարող պատմութեան մէջ, Տասու-
րակական կենտրոն ու մաքի բոլոր ուղղազան արտայայտու-
թիւններէր նախարհում՝ նա նոյն անհաշու կամակոր զօգ մա-
յապան է, ամեն տեղ սեռնում է միահնձան տիրապետու-
թիւնը նիւթական մեղմերի է գաստակարային տարծակ-
ներէ: Մի գեղեցիկ օր, 1899-ին, պարիզեան իր մի գիտական
գաստիտուեթեան մէջ, ի մեծ գարման ունենդիրներէ, յայ-
տարարն, որ ժամանակակից փիլիսոփայութիւնն ու գիտու-
թիւնը (և ոչ միայն Տաստարակական գիտութիւնը) բուր-
ժուականն է, թշնամի պրոլետարիատի դարձիւնիտար-
գէտներ, բիւրոյակն ու սոցիոլոգներ, պատմագետ-Տեսապո-
տողներ և այլն—բոլորն էլ իրենց Տեսապոտութիւնների մէջ
ներդնում են գաստակարային շահերով, զեղեցիկներում են
իրենց գաստակարգի, բուրժուազիայի, անտակենտրով...

Այսօր տղան Տնայուն է այդ զօգ մային, աստրպայման
մասնութիւնը. լաթարչիզմը, եթէ արել է նւառնները —
գա միայն ուստական սոցիալ-գեմեոլոգներէի և նրանց Տե-
տակարգի շարժերումն է:

Լաթարչի իշխանալը ձեռում է յարգելի տարող միշտ-
գային սոցիալական ընդհանրութեանը այն զգայի ծառայու-
թիւններով, որ նա մաստուցել է իբրև ուսնչիրան և իբրև
քարտիչ, պրօպագանդիստ ս օ ճ ի ա ի ռ օ տ և կ ա ն զ
ա զ ա փ ա ր ի ի:

Արեւելոս, սոսայն, գառնութեանը տեսնում էր, թէ ինչ-
պէս սոցիալիզմը միշտ աւելի է աւելի Տեռուածն է այդ
զօգ մային ու սեռայ մեքնութիւններից և նշարում է պատ-
մական էւլոյիւսիզմի մեծ Տեսարանը՝ ս յ լ կ Կ Կ Բ Բ
մեղմերը բացի նիւթականից և գաստակարայինից: (Տես այդ
մասին՝ «Գրոշուակ»-ի նախընթաց համարը):

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԱՐՇԱԻՇ
ԹԻԻՐՔԻՈՅ ԶԱԿԱՍԱԳԻՐԸ
III

Արեւելեան ինչպիսի վերականգնում է օսմանեան թա-
տերակեան... աւելի գրանդոզ և ահաւոր բազմութե-
անի Տեսապոտութեանով:

Մինչև օրս այդ ինչպիսի գառնում էր անպիտուուս
հակամարտութեան շուրջը: Այսուհետև նա կամփոփի:

*) Ռեդուր է թուում վրա դաւ պ ե ու լ ք ի ս ի և մասնակց ան ձ
կ ա լ ա ռ օ թ Ե ա ն հ մայի ս ե ա կ ի լ ց ի ս և ն հ մ զ ա մ մ ի ը՝ որ սօց.
ուսակիցն է: Ի հիմադրի թաղմանը հաստատում են ընդամենը 15 րո-
գար մտղ այն Մարիից, որ սնի հարկը հարգաւոր գիտակից ին-
կրպարականներ:

անգլո-գերման մրցակցութեան մէջ *)): Էրթիւնը նոյնն
է. դա յախտանական պայքարն է յանուն շարասանը
հ է գ Ե մ օ ն ի ա յ ի, յանուն բարդորակի և անտեսա-
կան աւանդութեան: Բաւֆորի ափերում, կարելի է տանել
վնւում է այսօր եւրոպական գաղց Տաստարակութե-
ան ճակատագիրը: Այնտեղ է ձգւել Weltpolitik-
ի Տգր խարիւրը: Այնտեղ է խաղաղում գառնու-գա-
ղութային քաղաքականութեան ամենագլխաւոր, ան-
նազրամատիկ արաւածը: Պէտք է Տարւածել մի գե-
ղեցիկ օր «Տամաշխարհային տրտմին», պէտք է պ ա տ-
մ օ ս ւ Ե այդ Տարւածի Տամար:

Եւ ահա—գրահանաւ՝ գրահանուի վրայ: Դեռ չի
հասել, ի Տարիէ, անչիլական նաւատորմի զորութեան,
զեռ գրեթէ միայն վերջինի երրորդ մասն է կազմու-
գերմանականը, բայց նրա ծաւալն անուս է անու-
վոր արագութեամբ:

Եւ այդ է որ բարեբոլում է Մեծ Բրիտանիայի հա-
կամարտութիւնը, երկիւղ է ազգում դժամարտական
տիրապետութեան՝ ուսնչիրաններին, գրգռում է նրանց
պաշտպանողական ուղղական տարծակները, մղում է
նրանց դէպի անտեսափոյի ընդհարում:

Մերի՞ ընդ մերի՞ վրայ է հասնում առաջապը, երկու
մեծ պետութեան յարեքութիւնները ստանում են
լարման բարձրագոյն տասինանը և պատերազմը թուում
է մասալուս, ճակատագրապան: Եւ ամեն անգամ, այնու-
ամենանիւ, Տաստատում է որևէ կերպ motus vivendi,
յետաձգում է պայմանում... երկու կողմէ, էլ անտար-
կոյս, գիտակցելով, թէ ինչ ահաւոր Տեսակներն կա-
րող է ունենայ այդ պայմանը կապիտալիզմի ու բուր-
ժուական տիրապետութեան համար—այժմեան աշխար-
հում, ուր միջազգային սոցիալիզմը իր Տեղան ու հա-
մատարած բանակներով, հանդէս է գալիս իբրև յերա-
ւարար՝ գործունեից մինչ՝ պատրաստ գահաժիծելու
հին, ոճարելի կարգերի վրայ և վերջ դնելու բոլոր
ընչաբաց և մարդասպան տարծակներին:

Մի՞նչոքաբը, սակայն, միշտ աւելի եւէքարականում է
և կը գայ մի օր, երբ այլ ևս ոչ մի փոխադարձ «կեն-
ցաղաձև» Տնարաւոր չի լինի երկու Տգր ըմբռնների
միջև: Առաջաւոր են այս մի բանի սողները, որ Տրտատ-
րակեց 1906-ին անգլիական «Army and Navy» կա-
րկոր օրգանը:

«Մի մեծ նաւատորմ է նուում մեզինց ստու մոս և
հսկայական արագութեամբ: Նա նպատակ ունի՝ իշխելու
մեզինց ծովերի Տրամանատարութիւնը... Գերմանացիք
ուզում են աւելի սանցիել և փորձել իրենց ուժերը...
Երգ. մենք միանգամայն վտահ յեք ենք անվիճելի
գերանցանցութեան վրայ: Գերմանիայի յարձակման Տե-
տակարց կը լինի Վալդերի նոր խաղալիքի կործանումը»...

*) Հարկաւ, այդ չի նշանակում, թէ միւս պետութիւն-
ները չունին այլ ևս յաւակնութիւններ մերկաւոր Արեւել-
քում: Դաւանողական տարծակները դեռ վառ են... անգամ
ուսնչապարական Թիւրքիոյ Տնայնէպ Աւտորիան շարունա-
կում է ձգւել դէպի Մոլդովի, Բուլգարիան, Սերբիան Տե-
տակարց են Մակեդոնիային, Յուլաանաւը՝ Մեքսիկան, Իտա-
լիան՝ Ալբանիան, Բուլաուանանը: Դաւա չի լքել իր երպ-
չներ՝ Թիւրքաստանի նկատմամբ: Աւելի ևս. ցարկով
հեռ փայտարում է իր գարաւոր սեներ՝ ունենալ զեթ մի
հարկի նաւահանգիստ Միլիթրիակային վրայ (Բաւֆորն ու
Գարգաները փակւած են նրա առջև: Բերլինեան գաշնագրով):